

Németh Ferenc

: Forum Könyvkiadó Intézet, Újvidék
: direktor@forumliber.rs

A KULTÚRTÖRTÉNETI KUTATÁSOK ÖSSZEGEZÉSÉNEK SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL A 21. SZÁZAD ELEJÉN

*On the Necessity of Compiling Research in Cultural History
at the Beginning of the 21st Century*

A körülöttünk gyorsan változó világ számottevően és folyamatosan módosítja igényeinket, ennek megfelelően pedig azt a kultúrtörténeti értékhalmozat/értékegyüttest is, amelyre építkezünk, s amelyet fontos szellemi kincsként tovább kell adnunk a jövő nemzedékeknek. Ahhoz, hogy körvonalazhassuk az átmenteni szándékozott művelődéstörténeti értékeinket, szellemi kincseinket, előbb számba kell venni őket a legújabb kutatások tükrében, és egyben felmérni a 21. század társadalmának (szűkebb vagy tágabb közösségünknek) ilyen jellegű igényeit. Nevezetesen azt, hogy mire van, illetve mire lesz s mire nem befogadói igény.

Kulcsszavak: vajdasági művelődéstörténeti kutatások, részterületek összegezési tendenciái, az összegezés szükségessége, Vajdasági magyar művelődéstörténeti lexikon, a művelődéstörténet tárguló/változó fogalma

A 21. század egyik kihívása, amellyel valamilyen formában mindenképpen szembesülnünk kell, kultúrtörténeti értékeink számbavételére, átfogó áttekintésére, kultúrtörténeti kutatásaink eddigi eredményeinek összegezésére vonatkozik.

Új évezred elején vagyunk, egy körülöttünk gyorsan változó világ forrágtagában, amely nemcsak az egyént, hanem a mögötte levő társadalmi hátteret is napról napra, évről évre alakítja, módosítja. Ennek megfelelően pedig azt a kultúrtörténeti értékhalmozat/értékegyüttest is, amelyre építkezünk, s amelyet fontos szellemi kincsként tovább kell adni a jövő nemzedékeknek. Nem véletlenül fogalmazódott meg Agárdi Péter dilemmája: vajon „mi jellemzi korunkat, a kultúrávesztés-e vagy a kultúráváltás (netán mindkettő együtt)” (AGÁRDI: internetes forrás). Ezen érdemes lenne hosszabban is eltöprengeni.

A társadalmi módosulások gyors üteme az egyénnek néha arra sem ad időt, hogy akár csak a megértés szintjén foglalkozhasson a körülötte kialakuló új jelenségekkel, viszonyokkal, nemhogy értelmezze azokat. E tempós társadalmi átalakulások egyénformáló hatása esetenként nem túl előnyös: nem befolyásolja

mindig megfelelő módon az egyén világszemléletét, gondolkodásmódját, értékrendszerét, önazonosság-tudatát, végső soron kulturális identitását. Az internetes kommunikáció meg a mobiltelefonok korában olyan újabbnál újabb társadalomlélektani, etikai vagy kultúranropológiai jelenségekkel szembesülünk, amelyekkel gyakran nem is tudunk mit kezdeni. A 21. század embere egyszerűen nem tudja maradéktalanul feldolgozni a reá zúduló újdonság- és információáradatot, új szokásokat és magatartásformákat, fogalmakat és kultuszokat, ezért gyakran kerül stresszhelyzetbe, értékítélete elbizonytalanodik, önazonosság-tudata meg-ingog, sőt elveszíti társadalmi tájékozódóképességét is. A gyorsan változó világ áldozatává válik valamilyen szinten és formában, mert nincs biztos lelki fogódzója. Többek között ezért is oly fontos birtokba venni szellemi értékeinket, hagyományainkat, kultúrtörténeti örökségünket, hogy pontosan tudjuk, honnan jöttünk, kik vagyunk és merre igyekszünk.

Ez idáig több okból kifolyólag nem kerülhetett még sor a vajdasági magyar művelődéstörténeti kutatások eredményeinek összegezésére, s ez a megoldásra váró probléma még a 20. század első feléből húzódik. Bizonyos jelekből ítélve a 21. század első éveitől elindult egy biztató, összegező munka a művelődéstörténeti részterületek vonatkozásában, amely közelebb vihet bennünket kultúrtörténeti értékeink körvonalazásához, behatárolásához. Ez pedig újabb minőségi előrelépést jelentene értékeink, hagyományaink számbavételében és megőrzésében.

A 20. század elejétől művelődéstörténeti kutatásainknak is voltak hullámhegyei és hullámvölgyei. Trianonig egyetemes, „közös” volt művelődéstörténetünk alakulása. Mint Bori Imre fogalmaz, létezett egy, „az »egész« nevében gondolkodó magyarországi hagyomány-tudat” (BORI 1971: 63–75). Csak 1920 után rajzolódott ki művelődéstörténetünknek egy „önálló” – jugoszláviai, azaz utóbb vajdasági magyar – jellege, tehát „mássága”, amely eleinte (az 1930-as években) sokáig a hagyománytalanság-komplexussal küzdött (uo.). A „hagyomány hagyománytalanságának ténye”, azaz a vajdasági hagyománytalanság-tudat kialakulása, vagy – mint Bori Imre írja – „nemzeti hagyománytalanságunk feltárása” (uo.) Szenteleky Kornél nevéhez fűződik, aki egyik tanulmányában azt írta: „ezen a tespedt, művésztelen lapályon sohasem voltak ősi kolostorok, évszázados kollégiumok, hírhedt lovagvárak, görnyedt, legendás dómok vagy templomok, france-i könyvesboltok, fontainebleau-i erdők, ezen a józan, disznóól szagú földön sohasem éltek nótázó igricek, ferde kucsmás kurucok, sárga szakállú ötvösök, magas homlokú hitvitázók vagy finom ujjú humanisták” (uo.). E sokat idézett értékítélet utóbb, a művelődéstörténeti feltáró munka nyomán, tévesnek bizonyult. Volt itt mindezekből minden: lehet, hogy kisebb méretben és mértékben, de mindenképpen elegendően ahhoz, hogy megcáfolhassuk feltételezett gyökértelenségünket.

A második világháború után egy ideig pangás állt be művelődéstörténeti értékeink, helytörténeti kincseink feltárásába, Kalapis Zoltán magyarázata szerint azért, mert „akkor még nagyon fontos szempont volt a politikai megbízhatóság, a tabutémák tisztelete” (KALAPIS 2004: 104–127). Bori Imre ugyanakkor ennek okát abban látja, hogy a felszabadulás utáni évtizedekben a jugoszláviai magyarság sajátos nemzetiségi helyzetben volt, „melyben a kollektivitás tudata nem reflektálódott” (BORI 1971: 63–75). Mint Bori mondja, ehhez járult hozzá „a jugoszláviai magyar irodalom és szellemi élet lényeges kérdéseinek tisztázatlansága”, valamint „a jugoszláv szellemi életnek a tradíciókhoz való viszonyának kérdése” (uo.). Évekig háttérbe szorult a hagyománykutatás, s csak az újvidéki Magyar Tanszék (1959), majd a Hungarológiai Intézet (1968) megalakulása teremtett intézményes feltételeket a tudományos igényű, módszeres kultúrtörténeti feltáró munka megkezdésére. Időközben sor került a nemzetiségek alkotmányos helyzetének fokozatos megváltoztatására, a nemzetiségnek mint közösségnek az afirmálódására, végső soron a jugoszláviai magyar kultúra „autonóm arculatának felismerésére” (uo.). Jelentős mozzanatként említhetjük, hogy az 1950-es, 60-as években, Bori Imre szavaival élve – „szellemi életünk tisztázta a viszonyát mind a magyarországi szellemi élethez, mind az egyetemes magyar kultúrához, aminek következtében természetes módon kerülhetett »előtörténete« gazdag hagyománykincseinek közvetlen közelébe, anélkül, hogy csorbát kellene ejtenie az egyetemes magyarság hagyomány-fundusán” (uo.).

E nagyszabású munka fontos mérföldköveként említhetjük azt a művelődéstörténeti tanácskozást, amelyre 1971. december 17-én és 18-án került sor Újvidéken, a Hungarológiai Intézet szervezésében.¹ E tanácskozással nyert kutatási létjogosultságot és intézeten belüli projektumot a magyar művelődéstörténet kutatása, amely addig – Szeli István megfogalmazása szerint – csak mint „egyféle »vendégtudomány« vagy kuriózum kapott helyet” (SZELI 1972: 3–7). Szeli szerint a művelődéstörténeti kutatások, a többi diszciplínához képest, „egy összehasonlíthatatlanul elhanyagoltabb területet” képviseltek (uo.), ezért már a tanácskozás során Bori Imre *Művelődéstörténeti kutatásaink lehetőségeiről és feladatairól* (BORI 1972) értekezett, jórészt kijelölve a 20. század utolsó harmadának legfontosabb kutatási teendőit. Nem mellékes megemlíteni, hogy a Hungarológiai Intézet, a művelődéstörténeti kutatások beindításakor, az akkor már „sokak szerint meghaladott, »németes«, pozitivista fogalmához tér(t) vissza” (SZELI i. m.). Azt, ami a rákövetkező évtizedekben a művelődéstörténeti

---

¹ A tanácskozás anyagát lásd: *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. 1972 március. 10. szám. (A szám munkatársai: Agyal Endre, Bányai János, Bori Imre, Csáky S. Piroska, Bela Duranci, Gerold László, Lőrinc Péter, Matijevics Lajos, Nagy Sándor, Pándi Oszkár, Pastyik László, Schneider Júlia, Szekeres László, Szeli István.)

kutatások eredményeként felszínre került, Káich Katalin megfogalmazása szerint a széttöredezettség, a szétmorzsolódás jellemezte (KÁICH 2008: 7–16). „A teljesség tettenérése helyett a korlátok közé szorított, részleges és csonka, [...] mozaikszerűen manifesztálódó valóság” került az érdeklődés és kutatás középpontjába, azaz „a szűkebb anyagi valóság analízise” (uo.). Holott, mint Káich Katalin hangsúlyozza, éppen „a komplexitás elvén alapuló megközelítést”, „a teljesség tettenérését”, „a világ egységben történő látását és láttatását” kellett volna érvényesíteni (KÁICH 2008, 2012).

Az 1990-es évektől szinte mozgalomszerűen fellendült, igen termékeny vajdasági magyar helytörténet-kutatás és -írás² lokális tényszerűségében, parcialitásában mutatkozott meg, s jórészt elmaradt a lokálist meghaladó összefüggések felfedése, akárcsak a feltárt eredmények tágabb kontextusba való helyezése, így e munkákon – kevés kivétellel – a vidékiesség jegyei mutatkoznak.³

A 21. század első éveiben jelenséggé mutatkozott meg, hogy a vajdasági magyar művelődéstörténeti kutatások – öröndetes módon – elértek addig a pontig, amikor már kísérletek történtek egyes részterületek kutatásainak összegezésére, amely úgy tűnik, egy távolabbi szintézis alapjait is megvetették. Erre csak most érett meg a helyzet, több évtized elteltével, könyvtárnyi résztanulmány megjelentetése után, merőben megváltozott társadalmi háttérrel, amely kedvezett az effajta vizsgálódásoknak. Sőt, erre igen nagy igény is mutatkozott.

Hadd szolgáljak itt néhány pozitív példával: 2001-ben látott napvilágot Gerold László *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikona* (GEROLD 2001), amely az 1918 és 2000 közötti időszak íróiról adott közre fontos adattárat. Terjedelmében még bővebb és átfogóbb Kalapis Zoltán 2002-ben és 2003-ban kiadott ezer életrajzot tartalmazó háromkötetes *Életrajzi kalauza* (KALAPIS 2002–2003),

---

² „Főleg a mennyiségi eredményeket (»öröndetes szaporodás«) dicsérhetem, a minőségeket már kevésbé” (KALAPIS 2004: 104–127).

³ Káich az 1990-es évektől nagyobb számban jelentkező helytörténeti munkákról írja, hogy „ezek legtöbbször eredményfeltáró jellege a helyi tények felderítésében csúcsosodott/ csúcsosodik ki. Az egységből kiszakítottan jelennek meg az egyes jelenségek, parciális látószögű megközelítésben fogalmazódnak meg a feldolgozott témával kapcsolatos érték-meghatározások, s ezekben a munkákban csak ritkán találunk utalást azokra a lokáliston túli összefüggésekre, amelyek a választott tárgykör megítélését illetően az egész viszonylatában mondanak értékítéletet” (KÁICH 2008: 7–16). Pejini Attila is azon a véleményen van, hogy a helytörténet-kutatásban „nincs programozott, célirányú kutatás, nincs elszámoltatás, mindenki azt, akkor és olyan szinten kutat (és publikál), ahogyan akarja, nem alakul ki tehát felelősségtudat sem az ilyen kutatások iránt. [...] Az, hogy ilyen jellegű munkák az utóbbi időben nagy számban jelentek meg, egyrészt öröndetes, mert végre valakik valamit letesznek az asztalra, amit el lehet olvasni, meg lehet bírálni, és ha kell, újra vagy tovább lehet írni. Ellenben az is tény, hogy ezen kiadványok igen jelentős hányada nem felel meg a komolyabb szakmai elvárásoknak” (PEJINI 2007: 52–66).

amely „művelődéstörténetünk folytatásos regénye”, vagy ha úgy tetszik, „táj-egységünk panteonja” (KALAPIS 2002a: 40–43). Adattárának előszavában Kalapis azt is megmagyarázza, hogy műve miért csak most jelent meg: „Nem is olyan régen még főbenjáró bűn volt egynemzetiségű adattárat készíteni. Ennek sorsa, ha netán mégis elkészültek és megjelentek, a betiltás volt a testvériség-egység elleni vétség ürügyén, jobbik esetben csak bizalmatlanság fogadta, elhallgatás várt rá, hivatalos fenntartások fogalmazódtak meg, ha nem is mindig nyilvánosan” (uo.). Az életrajzgyűjtemények vonatkozásában említésre méltó még *Újvidék enciklopédiája*⁴ (*Enciklopedija Novog Sada*) is, amely több magyar vonatkozású biográfiát (és tárgyszót) is tartalmaz. Az említettek mellett 2000 után már sajtótörténeti összefoglalók is napvilágot láttak, mindenekelőtt Kalapis Zoltán⁵, Pejín Attila⁶ és e sorok írójának⁷ kutatásai nyomán. Egy-egy város vagy térség művelődéstörténeti múltjáról is jelentek meg tanulmányok. Így a fontosabbak közül kiemelhetjük Kalapis Zoltán művelődéstörténeti sorozatának köteteit, Bori Imre *Ember, táj, történelem* (BORI 2009) című délvidéki olvasókönyvét, Káich Katalin színháztörténeti tanulmányait, Zombor művelődéstörténetét feltérképező esszéjét⁸ meg Silling István *Barangolások Nyugat-Bácskában* (SILLING 2012) című kultúrtörténeti bedekkerét. Az utóbbi években sokasodni kezdtek a vidékünkre vonatkozó lokális vagy regionális építészettörténeti, fotótörténeti és művészettörténeti örökséget taglaló munkák, jobbára a 19. századi és 20. század eleji gazdag polgári kultúra időszakának behatóbb tanulmányozása eredményeként. E témakörből kimagaslik két – magyar művelődéstörténeti tényanyagot is tartalmazó – impozáns kötet. Az első az *Evropski konteksti umetnosti XX veka u Vojvodini*⁹ című művészettörténeti tanulmánygyűjtemény, amely a Vajdaság európai színvonalú művészettörténeti értékeit foglalja egybe, közöttük több magyar vonatkozásút is, a másik pedig Vlada Mitrović *Arhitektura XX. veka u Vojvodini (Vajdaság építészete a XX. században)*¹⁰ című összefoglaló munkája, amely ugyancsak szép számmal tartalmaz magyar vonatkozású építészettörténeti anyagot. Divatos témákként bukkanak fel mostanság vidékünk kastélyait és azok egykori életét bemutató művelődéstörténeti írások, tanulmányok¹¹, valamint a vajdasági szecesszió többfé-

---

⁴ 1993 és 2009 között harminc kötete jelent meg e nagyszabású vállalkozásnak.

⁵ KALAPIS 2002.

⁶ PEJIN 2004.

⁷ NÉMETH 2004.

⁸ KÁICH 2004–2005.

⁹ ŠUVAKOVIĆ–UGREN 2008.

¹⁰ MITROVIĆ 2010.

¹¹ PODHORÁNYI 2011.

le válfájával és megnyilatkozásával foglalkozó munkák.¹² A fontosabb, újabb bibliográfiai feldolgozások közül kettő érdemel figyelmet. Mák Ferenc impozáns, több ezer tételt tartalmazó *A délvidéki magyarság válogatott történeti és honismereti bibliográfiája* (2008), valamint Ispánovics Csapó Julianna doktori értekezésének könyv-változata, *A bácskai magyar irodalmi kultúra előtörténete a régió magyar könyvkiadása szempontjából* (2011).

Jelzésértékű e művek jelentkezése, úgy is mondhatnám, hogy művelődéstörténeti kutatásaink összegező tendenciájáról tanúskodnak, hiszen fontos részterületeket foglalnak össze. Ezzel kapcsolatosan talán nem korai az a megállapítás, hogy a vajdasági magyar művelődéstörténeti kutatások lassan túlhaladják a 20. század második felében tapasztalható lokalizmust és parcializálódást, s mindinkább a regionális összefoglalás felé haladnak. Erre az összegezésre igény is van, esély is megkezdemenyezés is: mintegy két évvel ezelőtt a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet felvállalta és elindította a több kötetre tervezett *Vajdasági Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* projektumát. Egy-egy részterület szakembereinek bevonásával már megalakult a szerkesztőbizottság is, amelynek élén jeles művelődéstörténészünk, Káich Katalin egyetemi tanár áll. Megkezdődött a tárgyszók írása, több szócikk el is készült, majd egy kis szünet következett, amelyet követően, reményeink szerint, hamarosan ismét beindul a munka. Fontos, hogy e több évre tervezett összefoglaló munka az elkövetkező években befejezést nyerjen, hiszen fontos szintézise lehet művelődéstörténetünk fejlődésvonulatának, de egyben kultúrtörténeti sajátosságainknak is. Emlékeztetni szeretnék arra, hogy Magyarországon már elkészült a MAMÜL, a *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*¹³, amelyhez szervesen illeszkedhetne majd ez az ígéretes vajdasági összefoglaló sorozat.

Egy magyarországi művelődéstörténeti kitekintés – vajdasági vonatkozásában – arról tanúskodik, hogy újabban több adattár is számon tartja térségünk művelődéstörténeti eseményeit, annak szereplőit. Így a *Magyar Színházművészeti Lexikon*, az *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, a *Révai új lexikon*, a *Magyar utazók lexikona* meg a *Délvidéki magyar képzőművészeti lexikon*. Ilyetén az egyetemes magyar művelődéstörténet részeként vagyunk jelen e gyűjteményes munkákban. A magyarországi művelődéstörténeti kutatások 21. századi problematikájáról érdemében a Monok István által 2003-ban szerkesztett *A művelődéstörténet problémái*¹⁴ című tanulmánykötet értekezik, amelyben jeles kutatók, művelő-

¹² Lásd: *A szecesszió Szabadkán* (szerk.: Krstić Boško). Íróközösség, Szabadka–Kijárat Kiadó, Budapest, 2002; Duranci Bela: *Arhitektura secesije u Vojvodini*. Grafoprodukt, Subotica, 2005; valamint a *Bácsország* tematikus, szecessziós számát (2012/3. sz.).

¹³ *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Középkor és kora újkor I–XII. (Köszeghy Péter főszerk.). Balassi Kiadó, Budapest, 2003–2011.

¹⁴ *A művelődéstörténet problémái* (szerk. Monok István). Magyar Tudományos Akadémia Művelődéstörténeti Bizottsága, Budapest, 2003.

dés-, nevelés- és irodalomtörténészek értékeli a magyar művelődéstörténet helyét és szerepét meg esetleges távlatait a 21. század elején. Egy problémafelvető kötetről van szó, amelynek szerzői amellet, hogy a művelődéstörténet korszerű definícióját kutatják, szélesítve annak fogalmi keretét, esetenként helyzetelemzést is nyújtanak erről a gazdag és érdekes interdiszciplináris tudományágról.

Egyébként arról a körülményről, hogy a 21. század új kihívások elé állítja térségünk művelődéstörténeti kutatásait, Káich Katalin értekezett *Kivezetések* (KÁICH 2008) című művelődéstörténeti kötetében. Meglátása szerint ezek a kihívások és elvárások mindenekelőtt arra vonatkoznak, hogy a művelődéstörténeti kutatások igénylik „a komplexitás elvén alapuló megközelítést, tanulmányozást”, azt a szemléletet, amely szerint „minden mindennel összefügg” (KÁICH 2008: 7–16). Ennek nyomán tarulhatnak csak fel az egyetemességben gyökerező törvényszerűségek, amelyekről nem volt, nem is lehetett korábban tudomásunk. Káich Katalin meglátása szerint „[a] XXI. század embere számára nem maradt más hátra, mint visszatérni a gyökerekhez, abból a célból, hogy a szétforgácsolódott/szétforgácsolt világ helyébe egy magasabb szinten újratemtse [...] az embermértékű valóságot” (uo.). Tehát ő a tradíciót jelöli meg az újraértelmezések és kiutkeresések kezdetének. Ugyanakkor, a lokális vizsgálódásokon túl, síkraszáll a tágabb, európai gyökerek feltárásáért meg a vajdasági művelődéstörténeti kutatásoknak az egyetemes magyar kultúrkör kontextusába való elhelyezéséért is.

A 21. században mindenképpen számíthatunk arra, hogy a művelődéstörténet fogalmának horizontja időről időre tovább bővül.¹⁵ Jelenleg is – interdiszciplináris tudományágként – több új részdiszciplinákkal látszik gazdagodni. Például a könyv- és médiatörténettel, azaz információtörténelemmel (KÓSA 2005), a

---

¹⁵ A művelődéstörténet fogalmának változásait az alábbi néhány definícióvariánssal szemléltethetjük: Az 1960-as évek értelmezése szerint a művelődéstörténet „a művelődés történetével foglalkozó tudomány”, amely e fejlődésvonalat az „emberi csoportok, illetve egy-egy történelmi kor társadalmi, erkölcsi, szellemi fejlődése” szempontjából vizsgálja, különös tekintettel az intézmények fejlődésére (*A magyar nyelv értelmező szótára*. Szerkesztette A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Ötödik kötet. Mo-S. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961: 88). Németh G. Béla 1998-ban már így fogalmazott: „a művelődéstörténet olyan általános történettudomány, amely a történetiség tisztázásának és tudatosításának eszközeivel az élet minden mozzanatára kiterjed” (NÉMETH G. 1998: 39). Kőszeghy Péter szerint „a művelődéstörténet [...] a szaktudományok által kihatott tudományoszeletek – irodalomtörténet, művészettörténet, zenetörténet, jogtörténet, nyelvtörténet, filozófiatörténet, orvoslástörténet, ipar- és mezőgazdaság-történet, pénztörténet stb. – együttes, komplex vizsgálata, ahol a vizsgálat tárgya a szó legtágabb hegeli értelmében felfogott s nem esemény- és politikaközpontú történelem.” (Kósa László szerk. *Magyar művelődéstörténet*. Budapest, 2003. I. 7.) E tudományterület fogalmának időnként változó, bővülő tartalma is a művelődéstörténetről való gondolkodás sokféleségéről tanúskodik.

természet- és műszaki tudományok történetével¹⁶, a történeti ökológiával, az életmódtörténettel stb. Ezekre is ki kell terjeszteni a kutatásokat, s figyelemmel kísérni a megjelenő szakirodalmat.

Meglátásom szerint a vajdasági magyar művelődéstörténészek számára az új kihívások közé tartoznak majd a módszertani kutatástörténeti kérdések, a művelődéstörténeti határtudományok (az eszmetörténet, szellemtörténet, mentalitástörténet stb.) kutatása, az információtechnológia lehetőségeinek (internet, számítógépes adathordozók, valamint az újabban jelentkező úgynevezett könyv nélküli „netes” irodalom) értelmezése, vizsgálata, a digitális írás és olvasástudás kutatása, de a különféle, újonnan jelentkező művelődésfogalmak megalkotása, újabb kultúraelméletek elemzése, a kulturális örökség sajátos, újabb rétegeinek meghatározása és értelmezése, a nemzeti, illetve az európai kulturális tudat kérdései, a nemzeti örökség és világörökség viszonyának egyensúlyba helyezése, a kulturális örökség menedzselése, az integrált örökségvédelem, a kulturális örökség reprodukálásának problémái, a saját (kisebbségi) nemzeti kultúra súlyának újrapozicionálása, a kulturális örökségturizmus, a digitális archiválás kérdése stb.¹⁷ Mindez a „kultúra vibráló sokszínűségéről” tanúskodik, ahogyan azt Agárdi Péter nevezi (AGÁRDI: internetes forrás), s ezek között a tények között kell keresnünk az összefüggéseket, a tendenciákat meg a lehetséges értelmezési horizontokat ahhoz, hogy befogható, áttekinthető és értelmezhető legyen e tág tudományterület. Arra is fel kell készülnünk, hogy felmérjük szűkebb tájegységünk magyarságának 21. századi művelődéstörténeti igényeit: nevezetesen azt, hogy mire van, illetve mire lesz s mire nem befogadói igény. Merthogy a társadalmi változások művelődéstörténeti értékeink afféle divatjának kialakulását is feltételezik, azaz az értékekhez való szelektív viszonyulást. Az elkövetkezőkben értékrendek változására és értékszelekciók módosulására is fel kell készülnünk. Éppen a most elmondottak miatt volna jó élni az összegezés esélyével, lehetőségével, hogy a 21. század várható kihívásait már szilárd alapra építve tudjuk vállalni.

¹⁶ Lásd: *Az Árpádok világa. Magyar művelődéstörténet a kezdetektől 1301-ig.* Főszerk. Szentpéteri József. Szerk. Stemler Gyula. Budapest, 1999. 444. [Magyar Kódex 1.]; *Lovagkor és reneszánsz. Magyarország művelődéstörténete 1301–1526.* Főszerk. Szentpéteri József. Szerk. Stemler Gyula. Budapest, 1999. 456. [Magyar Kódex 2.]; *Szultán és császár birodalmában. Magyarország művelődéstörténete 1526–1790.* Főszerk. Szentpéteri József. Szerk. Stemler Gyula. Budapest, 2000. 464. [Magyar Kódex 3.]; *Reformkor és kiegyezés. Magyarország művelődéstörténete 1790–1867.* Főszerk. Szentpéteri József. Szerk. Stemler Gyula. Budapest, 2000. 480. [Magyar Kódex 4.]; *Az Osztrák–Magyar Monarchia. Magyarország művelődéstörténete 1867–1918.* Főszerk. Szentpéteri József. Szerk. Hargitai György. Budapest, 2001. 490. [Magyar Kódex 5.]

¹⁷ Ezek közül több már kurzusként hallgatható egyes magyarországi egyetemeken, a Vajdaságban azonban még nem.

IRODALOM

- AGÁRDI Péter é. n. *Kultúravesztés vagy kultúraváltás?* <http://mek.oszk.hu/10900/10981/html/01eloszo.htm> [2012. 10. 20.]
- BORI Imre 1971. Hagyományaink = *Létünk*, 1. 63–75.
- BORI Imre 1972. Művelődéstörténeti kutatásaink lehetőségeiről és feladatairól = *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. Március (10. sz.), 9–27.
- BORI Imre 2009. *Ember, táj, történelem*. Újvidék
- DURANCI, Bela 2005. *Arhitektura secesije u Vojvodini*. Subotica
- GEROLD László 2001. *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon (1918–2000)*. Újvidék
- ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna 2011. *A bácskai magyar irodalmi kultúra előtörténete a régió magyar könyvkiadása szempontjából*. Újvidék
- KALAPIS Zoltán 2002. Százötven éves sajtótörténetünk dátumai és fejezetei (1848–1998). = *Létünk*, 1–2. 13–36.
- KALAPIS Zoltán 2002a. Előszó az Életrajzi kalauzhoz = *Létünk*, 3–4. 40–43.
- KALAPIS Zoltán 2002–2003. *Életrajzi kalauz I–III*. Újvidék
- KALAPIS Zoltán 2004. Jelenkori összegezés, némi visszapillantással = *Létünk*, 2. 104–127.
- KÁICH Katalin 2004–2005. Zombor művelődéstörténetéből = *Létünk*, [2004.] 2. 69–89. (I.), 3–4. 117–137. (II.), [2005.] 1. 64–77. (III.)
- KÁICH Katalin 2008. Művelődéstörténet – eredmények és a 21. századi kihívások = *Kivezetések*. Művelődéstörténeti tanulmányok. Újvidék–Szabadka, 2008. 7–16.
- KÁICH Katalin 2012. Kutatási mércék a 21. században = *Bácsország*, 3. (62. sz.) 11–12.
- KÓSA László szerk. 2005. *Magyar művelődéstörténet*. Budapest
- KÖSZEGHY Péter főszerk. 2003–2011. *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Középkor és kora újkor I–XII. Budapest
- KRSTIĆ, Boško szerk. 2002. *A szecesszió Szabadkán*. Szabadka–Budapest
- MÁK Ferenc 2008. *A délvidéki magyarság válogatott történeti és honismereti bibliográfiája*. Újvidék–Zenta
- MITROVIĆ, Vlada 2010. *Arhitektura XX. veka u Vojvodini*. Novi Sad
- MONOK István szerk. 2003. *A művelődéstörténet problémái*. Budapest
- NÉMETH G. Béla 1998. Művelődéstörténet = B. Gelencsér Katalin szerk. *Művelődéstörténet. Tanulmányok és kronológia a magyar nép művelődésének, életmódjának és mentalitásának történetéből I–II*. Budapest, 39.
- NÉMETH Ferenc 2004. *A nagybecskereki sajtó története (1849–1918)*. Újvidék
- PEJIN Attila 2004. *A zentai hírlapok történeti bibliográfiája (1875–1962)*. Zenta
- PEJIN Attila 2007. Magyar helytörténetírás a Vajdaságban = Szerk. Papp Richárd. *Délvidék/Vajdaság*. Társadalomtudományi tanulmányok. Zenta, 52–66.
- PODHORÁNYI Zsolt 2011. *Mesélő délvidéki kastélyok*. Mágánások a Bácskában és a Bán-ságban 1700–1920. Budapest–Zenta
- SILLING István 2012. *Barangolások Nyugat-Bácskában*. Újvidék
- ŠUVAKOVIĆ, Miško–UGREN, Dragomir szerk. 2008. *Evropski konteksti umetnosti XX veka u Vojvodini*. Novi Sad
- SZELI István 1972. Bevezetés = *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. Március (10. sz.), 3–7.

*On the Necessity of Compiling Research in Cultural History
at the Beginning of the 21st Century*

The fast changing world around us significantly and continuously alters our cultural needs, and accordingly the cultural historical set of values that we build on, and which we ought to pass on to the upcoming generations as a significant spiritual heritage. In order to describe our cultural historical values and spiritual heritage that we intend to save, first we need to consider them from the aspect of the latest studies, and at the same time assess such needs of the 21st century society (our wider or narrower community). Namely, we should assess what there is or will be requirement for, or not, by receivers.

Keywords: research in history of culture in Vojvodina, tendencies in compiling subparts, necessity of compiling, Lexicon of Hungarian Cultural History in Vojvodina, broadening/changing of the notion of cultural history